

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЄЛІЗАРОВА СВІТЛАНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 378:[373.064.1:613]

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОСНОВ
ЗДОРОВ'Я ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВЗАЄМОДІЇ
ШКОЛИ ТА СІМ'Ї**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(фізична культура, основи здоров'я)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор біологічних наук, професор
Гончаренко Марія Степанівна,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри валеології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Грибан Григорій Петрович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри фізичного
виховання та рекреації;

кандидат педагогічних наук, доцент
Міхєєнко Олександр Іванович,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка,
доцент кафедри здоров'я людини
та фізичної реабілітації.

Захист відбудеться «30» червня 2016 року об 12³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.19 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: майдан Свободи, 6, ауд. № 243, м. Харків, 61022.

Із дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022.

Автореферат розісланий «30» травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Кабацька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї є чи не найактуальнішою в умовах сучасного розвитку світового соціуму взагалі та українського суспільства зокрема. Таке становище перш за все визначається кричущою потребою у вихованні духовно, психічно, соціально та фізично здорового підростаючого покоління. Саме здорове тілом і духом молоде покоління здатне сприяти розвитку та процвітання нашій державі. Останнім часом ситуація щодо стану здоров'я молоді України лише погіршується. Це, у свою чергу, потребує усвідомлення кожною особистістю значущості власного оздоровлення. Здійснення цього процесу, забезпечуючи здоров'язбережувальне середовище родинного кола, має відбуватись з самого раннього дитинства й, відповідно, потребує тісної співпраці педагогів з сім'єю та самою дитиною. Між, тим сукупність наукових розвідок свідчить про низький рівень розробленості зазначеної проблеми на теоретичному, методичному та практичному рівнях.

Вихідні концептуальні положення дослідження ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції валеологічної освіти, Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Концепції державної сімейної політики, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства», Сімейного кодексу України, Міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю», програми Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю тощо.

Аналіз літературних джерел свідчить про наявність наукових праць, які певним чином слугують теоретико-методологічною основою нашого дослідження, зокрема теоретичні та практичні нароби видатних вітчизняних та зарубіжних педагогів у контексті екологічного та валеологічного виховання дітей у сім'ї (Я. Коменського, П. Лесгафта, Дж. Локка, А. Макаренка, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського К. Ушинського, та інших), роботи з проблеми професійної підготовки майбутніх учителів (А. Алексюка, В. Безпалька, І. Беха, О. Дубасенюка, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, В. Сластьоніна, С. Смірнова та інших). Сучасні наукові напрацювання в сфері валеологічної та екологічної компетентності майбутніх фахівців презентовано Л. Андрющенко, О. Бондаренко, Г. Грибан, О. Дорошенко, В. Нестеренко, С. Роман, Є. Філатова та іншими, роботи, в яких розкриваються різні аспекти виховання дитини в сім'ї, в тому числі валеологічного й екологічного виховання та підготовка до цього процесу батьків дитини представили Е. Белік, Т. Бойченко, Ю. Бойчук, М. Гончаренко, В. Горашук, М. Гриньова, О. Дубогай, О. Жабокрицька, С. Кириленко, І. Кошлань, Ю. Мельник, Т. Нінова, С. Омельченко, В. Оржеховська, В. Петленко, Т. Савченко, Н. Стаднік та інші), і наукові доробки в контексті підготовки майбутніх учителів основ здоров'я відображено в роботах Т. Бугері, Ю. Бойчука, С. Букши, В. Горашука, В. Зайцева, І. Зенченкова, О. Міхеєнко, С. Страшко та інших).

Між тим, питання забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї з метою здійснення в реальній практиці екологічного та

валеологічного виховання дітей в родині майже не розроблені сучасними вітчизняними науковцями.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична й практична розробленість, виявлені *суперечності*: між потребою у вихованні здорового підростаючого покоління і низькою спрямованістю інституту сім'ї щодо забезпечення цього процесу у родинному колі в тісній взаємодії з загальноосвітніми навчальними закладами; між можливостями вищих навчальних закладів щодо формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї та недостатнім рівнем науково-теоретичного забезпечення щодо здійснення цього процесу, зумовили вибір теми дослідження **«Формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Робота виконана згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Розробка навчально-педагогічної системи формування духовної культури студентської молоді як елемента здоров'язбережувального освітнього простору» (РК № 0112U005891). Тему дисертації затверджено вченою радою філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 8 від 27.01.2012 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 27.03.2012 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності методики формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї у педагогічній теорії і практиці.

2. Визначити сутність професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

3. Науково обґрунтувати й дослідно-експериментальним шляхом перевірити методику формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

4. Уточнити критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Об'єкт дослідження – процес формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Предмет дослідження – методика формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Гіпотеза дослідження. Передбачається, що ефективність процесу формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до

здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї забезпечується шляхом: розроблення та поетапного впровадження змісту підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до виховання всебічно здорових учнів у взаємодії школи та сім'ї за програмою спецкурсу, що є сполучною ланкою між отриманою студентами інформацією про загальні аспекти здоров'язбережувальної діяльності та змістом педагогічної практики, в межах якої вони отримують досвід співпраці з родинами учнів; використання активних та інтерактивних форм і методів навчання, їх адаптації та модернізації з урахуванням специфіки підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї; спрямованості аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів на розв'язання творчо-дослідних завдань в контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Для розв'язання визначених завдань використовувалися такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: аналіз і узагальнення філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, праць вітчизняних і зарубіжних учених, які стали теоретичною основою дослідження й дали фактологічний матеріал для вивчення проблеми; узагальнення, формалізація, розробка методики дослідження, обґрунтування методики формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї;

– *емпіричні*: методи експертних оцінок, вивчення документів керівних органів освіти, навчальних програм; педагогічне спостереження, анкетування й тестування, інтерв'ювання, бесіди, опитування, метод ранжування (використовувалися для проведення зрізів на констатувальному і формувальному етапах дослідження з метою визначення рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї); оцінка отриманих результатів проводилася шляхом порівняння досягнутого в експериментальних і контрольних групах;

– *статистичні*: кількісні математичні обробки результатів, що дозволили дійти висновку про результативність науково-обґрунтованої методики формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* науково обґрунтовано й експериментально перевірено методик формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї;

– *уточнено й конкретизовано* сутність професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї (якісне утворення особистості студента, що розкривається через сформованість еколого-валелогічних цінностей, мотивів, потреб, стійких позицій, які є спонукальною силою щодо виховання в учнів аксіологічного мислення, здоров'яформуючої та здоров'ятворчої поведінки в аспекті власного здоров'я і здоров'я оточуючих, навколишнього середовища, а також відповідних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення цього процесу у взаємодії з родинним колом учня з використанням усього його потенціалу та можливостей); структурні

компоненти (аксіологічний, когнітивний, процесуальний, особистісний); критерії (ціннісно-мотиваційний, змістовний, технологічний, емоційно-вольовий), показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї;

– *подальшого розвитку* набула дидактична складова в контексті формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає у розробці спецкурсу «Здоров'язбережувальна діяльності у взаємодії школи та сім'ї», розробці діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, розробці методичних рекомендацій щодо застосування в інтерпретованому вигляді активних та інтерактивних форм і методів навчання в контексті оптимізації процесу формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, розробці комплексу творчих завдань для аудиторної та позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів основ здоров'я.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес: Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-161-а від 26.02.15 р.), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка про впровадження № 0301-97 від 28.05.2015 р.), Одеського валеологічного центру «Ельфель» (довідка про впровадження № 6 від 15.06.2015 р.), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського» (довідка про впровадження № 1507 від 17.06.2015 р.).

Матеріали дисертації можуть знайти своє застосування у системі підготовки майбутніх учителів основ здоров'я, які навчаються на заочному відділенні вищого навчального закладу; розробці методичного забезпечення, а також удосконалення змісту спецкурсу в зазначеному контексті.

Особистий внесок здобувача в працях, написаних у співавторстві, полягає у висвітленні теоретичних аспектів виховання еколого-валеологічної компетентності батьків.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати роботи обговорювались на науково-практичних конференціях, зокрема: *міжнародних*: «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2008), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2009), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2010), «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку» (Харків, 2014).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 12 науково-педагогічних публікаціях (10 одноосібні), серед них: 7 – статті в провідних наукових фахових виданнях України (із них – 1 стаття у виданні, віднесеному до міжнародних наукометричних баз даних); 1 стаття – у зарубіжному виданні; 4 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (232 найменувань, із них 7 – іноземними мовами), 7 рисунків (на 7 сторінках), 17 таблиць (на 16 сторінках), 6 (А–Ж) додатків (на 13 сторінках). Загальний обсяг роботи 192 сторінки (153 сторінки – основного тексту).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, наведено відомості про апробацію й упровадження отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї»** на основі аналізу наукової літератури виявлено ступінь розробленості проблеми формування здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї у історико-педагогічному аспекті на сучасному етапі розвитку педагогічної науки, визначено суть поняття «професійна готовність майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї».

Проблема формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї має історичне коріння, висвітлення якого є досить важливим питанням в контексті забезпечення зазначеного процесу у теперішній час.

На основі історико-педагогічного аналізу встановлено, що питанням здоров'язбережувальної діяльності взагалі та еколого-валеологічного виховання у взаємодії школи та сім'ї зокрема, а також часткової підготовки до зазначеного процесу батьків дитини приділяли увагу видатні педагоги: Я. Коменський (приділяв особливу увагу підготовці молодих матерів до виховання здорових дітей в сім'ї), Й. Песталоцці (був прибічником родинного виховання дитини, зокрема в синергії з її особистісною природою та спрямуванням на виховання духовно й фізично здорової особистості), Дж. Локк (відводив важливу роль родинному вихованню і освіті в питаннях валеологічного напрямку), Ж.-Ж. Руссо (важливим вбачав виховання дитини з гармонії з природою і навколишнім середовищем), К. Ушинський (наголошував на потребі виховання психічно здорової особистості), П. Лесгафт (надавав поради батькам з виховання фізично здорової дитини в сім'ї), А. Макаренко (приділяв особливу роль вихованню морально здорової особистості та любові до природи), В. Сухомлинський (системно розкривав можливості екологічного та валеологічного виховання дітей як в родинному колі, так і за його межами) та інше.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки значна увага приділяється науковцями дослідженню проблем: формування здорового способу життя (О. Вакуленко, Г. Власюк, Г. Голобородько, О. Жабокрицької, М. Залесского, О. Калюжної, Д. Касенко, В. Кузьменко, Д. Касенок, О. Свириденко, Л. Сущенко та інші); формування культури здоров'я учнів різного віку (В. Горащук, Г. Зайцев, О. Кабацька, С. Киреленко, Ю. Мельник,

С. Роман та інші); формування культури здоров'я та еколого-валеологічної культури студентів вищих навчальних закладів (Ю. Бойчук, Л. Безугла, Т. Бугеря, Г. Грибан, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко та інші). Висвітлено окремі аспекти проблеми екологічного виховання школярів та студентів (М. Гончаренко, М. Гриньова, С. Роман та інші). У галузі соціальних наук останнім часом досліджуються проблеми виховання дітей в сім'ї (І. Братусь, К. Гайдукевич, О. Єресько, Г. Лактіонова, В. Постовий, І. Трубавіна та інші). З'являються наукові праці, присвячені питанням розкриття різних аспектів підготовки майбутніх учителів основ здоров'я (В. Бабич, Ю. Бойчук, Т. Бугеря, С. Букша, В. Горашук, В. Зайцев, І. Зенченков, О. Міхеєнко, С. Страшко та інші).

Контент-аналіз нормативно-правових документів (Концепції валеологічної освіти, Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Концепції державної сімейної політики, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства», Сімейного кодексу України, Міжнародний проект «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю», програми Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю тощо) в контексті заявленої проблеми свідчить про наявність ретельної розробленості законодавчої бази з питань забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах взагалі та професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї зокрема. Між тим, на практиці задекларовані закони у світлі валеологічної освіти в сім'ї останнім часом майже не реалізовувались, що не сприяло вирішенню зазначеної проблеми.

Аналіз дефініції «здоров'язбережувальна діяльність» (О. Глебова, О. Дороніна, А. Свиренко та інші), яку, на наш погляд, слід розглядати як систему дій, спрямовану на забезпечення процесу еколого-валеологічного виховання особистості; «готовність та професійна готовність майбутнього учителя» (І. Гавриш, Т. Горелова, К. Дунай-Новікова, В. Кондрашова, К. Макагон, О. Міхеєнко, А. Ліненко, К. Платонов, В. Серіков, В. Сластьонін, В. Чичикін та інші), а також близької до нашого дослідження дефініції – «валеологічна компетентність майбутніх учителів» (О. Бондаренко, О. Дорошенко, В. Нестеренко та інші) дозволив сформулювати визначення поняття *«професійна готовність майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї»*, яку ми розглядаємо як якісне утворення особистості студента, що розкривається через сформованість у нього еколого-валеологічних цінностей, мотивів, потреб, стійких позицій, які є спонукальною силою щодо виховання в учнів аксіологічного мислення, здоров'яформуючої та здоров'ятворчої поведінки в контексті власного здоров'я і здоров'я оточуючих, навколишнього середовища, а також відповідних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення цього процесу у взаємодії з родинним колом учня з використанням усього його потенціалу та можливостей.

У другому розділі **«Діагностика стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї»** розкрито компоненти готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та

сім'ї, здійснено діагностику рівня готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Визначено, що якість діагностики стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї залежить від ступеня науково обґрунтованого діагностичного інструментарію. Запропоновано структурні компоненти професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї (табл. 1).

Таблиця 1

Змістове наповнення структурних компонентів професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї

Структурні компоненти	Зміст структурних компонентів
Аксіологічний	передбачає сформованість у студентів ціннісного ставлення до власного здоров'я, а також усвідомлення цінності залучення учнів до здорового способу життя
Когнітивний	включає в собі змістовну частину професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, зокрема наявність необхідних знань з питань еколого-валеологічного виховання та навчання дітей в межах родини
Процесуальний	передбачає передусім наявність у майбутніх учителів основ здоров'я умінь проектування з питань створення у кожній родині конкретного учня валеомікроклімату, який передбачає виконання на практиці усіма членами сім'ї оздоровчих методик, технологій, індивідуальної оздоровчої системи тощо
Особистісний	включає прагнення кожного з майбутніх учителів основ здоров'я до самооздоровлення з метою збереження й зміцнення власного здоров'я та надання прикладу у валеоповедінці власним дітям, а також прагнення здоров'ятворчості у контексті формування валеолоповедінки усіх членів родини учня

На основі вищезазначених структурних компонентів визначено критерії, (ціннісно-мотиваційний, змістовний, технологічний, емоційно-вольовий), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Ціннісно-мотиваційний критерій передбачає наявність ціннісного ставлення до власного здоров'я, здоров'я учнів та усіх членів сім'ї конкретного учня; наявність усвідомлення значущості здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Змістовний критерій складається із сукупності блоків знань. I – блок «Основи здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї». II – блок «Основи взаємодії з усіма членами родини у контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності сім'ї». III – блок «Організація оздоровчої діяльності в сім'ї».

Технологічний критерій уміщує комплекс професійних умінь (за Н. Кузьміною) – гностичні, проєктивні, конструктивні, організаційні, комунікативні в контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Емоційно-вольовий критерій передбачає прагнення майбутнього вчителя основ здоров'я бути прикладом для учнів у контексті власної валеоповедінки; прийняття безпосередньої участі у будь-яких формах оздоровчих проєктів.

Розроблення діагностичного інструментарію (критерії, показники, рівні, методи досліджень, зокрема методи експертних оцінок, педагогічне спостереження, анкетування й тестування, опитування, порівняльний аналіз в експериментальній і контрольній групах) дозволило встановити на вихідному етапі (констатувальний експеримент) стан сформованості готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї. Так, відповідно *когнітивного компоненту* (змістовний критерій) професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, було встановлено високий рівень володіння необхідними знаннями у 4,5 % студентів в контрольній групі та 4,6 % в експериментальній групі. 24,4 % респондентів контрольної групи та 24,2 % майбутніх учителів основ здоров'я експериментальної групи володіли необхідними знаннями на середньому рівні. Переважна більшість респондентів (71,1 % контрольна група; 71,2 % експериментальна група) не змогли показати достатній рівень володіння знаннями з питань здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Узагальнення отриманих даних за всіма показниками *технологічного критерію* дозволяє констатувати, що на етапі вихідного контролю лише 2,8 % респондентів контрольної групи та 2,9 % експериментальної групи володіли необхідними вміннями щодо здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї. 29 % майбутніх учителів основ здоров'я контрольної групи та 28,9 % респондентів експериментальної групи набули середнього рівня. І в однаковій кількості респондентів в обох групах (по 68,2 %) відмічався низький рівень за технологічним критерієм професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

За *ціннісно-мотиваційним критерієм* було встановлено, що високого рівня спромоглися 14,5 % студентів контрольної групи та 14,8 % майбутніх учителів основ здоров'я експериментальної групи. У більшості респондентів обох груп (50,9 % – контрольна група; 49,8 % – експериментальна група) відмічався середній рівень за ціннісно-мотиваційним критерієм. Більше третини студентів в обох групах (34,6 % – контрольна група; 34,6 % – експериментальна група) мали низький рівень за даними професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Відповідно *емоційно-вольового критерію* було встановлено, що кількість студентів, у яких відмічався високий рівень сформованість професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї за вказаним критерієм становила 6,9 % в контрольній групі та 6,3 % в експериментальній групі. Більше ніж у третини респондентів (32,4 % контрольна група; 31,9 % експериментальна група) відмічався середній рівень сформованості

особистісного компонента (емоційно-вольовий критерій) відповідної професійної готовності. Більш ніж у половини студентів обох груп (60,7 % контрольна група; 61,8 % експериментальна група) було встановлено низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї за вказаним критерієм.

Таким чином, аналіз констатувального зрізу засвідчив, по-перше, досить низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї за всіма чотирма критеріями; по-друге, на етапі вихідного контролю між контрольною та експериментальною групами не було встановлено помітних розбіжностей за отриманими результатами відповідно сформованості аксіологічного, когнітивного, процесуального та особистісного компонентів феномену дослідження.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності методики формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї»** розкриті результати дослідно-експериментальної роботи з поетапного впровадження методики формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

З метою перевірки висунутої в дослідженні гіпотези було організовано поетапне впровадження педагогічного експерименту, що проводився впродовж 2013–2015 рр. зі студентами на базі вищих навчальних закладів, в яких відбувається підготовка майбутніх учителів різних спеціальностей, зокрема ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського», Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, Одеському валеологічному центрі «Ельфель».

Для проведення експерименту нами було обрано респондентів загальною кількістю (вибіркова сукупність) 440 осіб, з яких 224 студенти контрольної групи та 216 майбутніх учителів основ здоров'я експериментальної групи.

Забезпечення процесу формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї відбувалось за рахунок відповідної методики, що передбачає поетапність її впровадження (перший етап – підготовчий, другий етап – основний, третій етап – заключний). Реалізація завдань на кожному з етапів відбувалась за рахунок забезпечення змістовної та дидактичної (процесуальної) складових методики, що передбачало відбір, адаптацію, інтерпретацію і модернізацію активних та інтерактивних форм і методів навчання.

Відповідно розробленій нами методиці формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї на *першому етапі* передбачалось вирішення таких основних його завдань: формування усвідомлення значущості здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї; формування фундаментальних знань зі здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, зокрема ознайомлення з основними поняттями в зазначеному контексті; озброєння майбутніх учителів основ здоров'я теоретичними знаннями з питань

здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї; набуття первинних умінь зі збереження та зміцнення здоров'я дітей в межах їх родинного кола.

Вирішення окреслених завдань першого етапу відбувалось за рахунок викладання першого розділу авторського спецкурсу «Здоров'язбережувальна діяльність у взаємодії школи та сім'ї». У процесі роботи студенти мали можливість ознайомитись з такими темами, як: основні поняття курсу; основи виховання дітей у сім'ї; теоретичні засади екологічного виховання дітей в родині; теоретичні основи валеологічного виховання дітей у сім'ї. Кожна з вищезазначених тем мала своє важливе значення в контексті вирішення завдань першого етапу формувального експерименту щодо набуття майбутніми учителями основ здоров'я готовності до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

З метою більш якісного засвоєння студентами запропонованого матеріалу на першому етапі ми використовували переважно активні, в окремих випадках (рідше, як виняток), інтерактивні методи навчання. Це обумовлювалось по-перше, відносною легкістю у їх застосуванні, що, у свою чергу, позитивно сприймалось як викладачами, так і студентами, по-друге, специфікою (в рамках першого етапу) навчального матеріалу.

Ознайомлення студентів з основними поняттями спецкурсу («здоров'язбережувальна діяльність»; «сім'я»; «виховання в сім'ї»; «екологічне виховання в сім'ї»; «валеологічне виховання в сім'ї»; «духовне здоров'я сім'ї»; «психічне здоров'я сім'ї»; «соціальне здоров'я сім'ї»; «фізичне здоров'я сім'ї»; «патріотичне виховання в сім'ї») доцільно було здійснювати як в межах лекційного заняття у вигляді лекції-дискусії, так й у процесі семінарського заняття за допомогою методу проблемних завдань, у ході якого студентам пропонувалось розробити альтернативне визначення будь-якого з понять на вибір, скласти поняття в логічну послідовність, описавши їх взаємозв'язок та взаємозалежність тощо. Ознайомлення з темою «Основи виховання дітей у сім'ї» відбувалось у вигляді проблемної лекції-бесіди, у ході якої студентам пропонувалось вирішувати нескладні проблемні завдання в зазначеному аспекті. Наступні теми в контексті валеологічного та екологічного виховання дітей у межах родини пропонувались майбутнім учителям основ здоров'я за допомогою таких форм і методів навчання, як: лекція-мозковий штурм, круглий стіл, кейс-метод, еколого-психологічний тренінг, метод проблемних завдань та інших.

На другому (основному) етапі передбачалось вирішення наступних завдань: подальше підвищення та закріплення мотивації в майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї; поглиблення знань та умінь у сфері забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї; оволодіння методикою еколого-валеологічного виховання учнів у взаємодії школи та сім'ї.

Зміст підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї на другому етапі забезпечувався за допомогою вивчення тем, що входили до другого розділу спецкурсу «Методичні особливості еколого-валеологічного виховання у сім'ї», у межах якого студенти знайомились з такими темами: методика екологічного виховання у сім'ї; методика валеологічного виховання у сім'ї; організація

здоров'язбережувальної діяльності усієї родини, направлена на вирішення комплексу важливих питань з організації та здійснення у практиці загальноосвітніх навчальних закладів процесу здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

Забезпечення дидактичної складової методики формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї на цьому етапі відбувалось за рахунок застосування при викладанні навчального матеріалу активних та інтерактивних (неімітаційних та імітаційних) методів навчання, зокрема лекції з аналізом конкретної ситуації, лекції-провокації, ділової гри, технологічного практикуму, методу моделювання і розігрування конкретної сюжетної ситуації за ролями, методу проектів тощо.

У рамках *третього (заключного) етапу* вирішувались такі завдання: формування в майбутніх учителів прагнення бути прикладом для своїх вихованців щодо власної валеоповедінки; залучення студентів до дослідницької діяльності в контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї; поглиблення необхідних знань та умінь щодо організації еколого-валеологічного виховання в родині.

Змістовна складова підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї забезпечувалась викладанням третього розділу спецкурсу «Організація дослідницької роботи з питань забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї». Вирішення завдань третього етапу переважно забезпечувалось включенням майбутніх учителів основ здоров'я в активний науковий пошук в сфері проблеми забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї шляхом виконання творчо-дослідницьких завдань та їх обговорення у вигляді експерт-конференцій.

Важливу роль на кожному з етапів впровадження методики формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї відігравала *самостійна (аудиторна та позааудиторна) робота* відповідно до кожної теми спецкурсу. У процесі самостійної роботи студенти, проявляючи креативне мислення, вирішували комплекс відповідних творчих завдань. До кожної теми спецкурсу передбачались завдання для самостійної підготовки або виконання творчих завдань, яким ми відводили особливу увагу. Майбутнім учителям пропонувалось написати твори-роздуми з питань здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, визначити проблемні аспекти сучасної сім'ї взагалі, у тому числі й в контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності в межах сім'ї, окреслити та обґрунтували доцільність застосування оздоровчих методик, технологій, систем у майбутній професійній діяльності, дослідити вплив на здоров'я дитини та можливі ризики при неправильному їх застосуванні, вивчити досвід взаємодії учителів з батьками в контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності учнів, проаналізувати статистику щодо екологічного становища планети взагалі, а також України зокрема, та зробити на цій основі прогнози екологічного становища на майбутні 5-10 років тощо. Це, у свою чергу, дозволяло розширити

коло власної зацікавленості в контексті заявленої нами проблеми, а також сприяти заглибленню у сутність та зміст раніше вивчених понять.

Слід зазначити, що обговорення виконаної студентами самостійної роботи відбувалось в декількох варіантах, зокрема, з даної тематики ми проводили експрес-конференцію, у процесі якої кожен зі студентів мав змогу виступати як дослідник-доповідач. Такий підхід, по-перше, дозволяв майбутнім учителям відчувати усю значущість самостійно вивчених питань й відповідальність за їх підготовку (підготовку доповіді), оскільки вона відбувалась не тільки перед представниками своєї групи, але й перед іншими студентами, яких ми запрошували як вільних слухачів. По-друге, кожен з майбутніх учителів міг почути щось нове, оскільки одному студентові не під силу за нетривалий проміжок часу вивчити усі питання проблематики, що досліджувалась.

Доцільним для дослідження постав досвід роботи з формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї в позанавчальний час Одеського валеологічного центру «Ельфель», основне завдання якого полягає в утвердженні атмосфери толерантності, гармонійності, відповідальності, вищих духовних спонукань, поваги до усього живого, до духовно-моральних, культурних цінностей людей; впровадженні в життя принципів творчості, краси, життєлюбства, духовного здоров'я, ненасилля, усвідомленого відношення до всіх життєвих процесів та явищ тощо. Основна увага в програмі відвідування центру відводилась розкриттю причинних аспектів формування здорових сімейних відносин та питань взаємодії педагогів з сім'ями, у тому числі й у контексті забезпечення здоров'язбережувальної діяльності. Щоб краще зрозуміти специфіку взаємовідносин дітей з батьками у зазначеному вище контексті важливе місце (на початку занять) відводились виявленню у студентів їх уявлення про здоров'я, взаємовідносини батьків з дітьми тощо. На базі цих досліджень встановлювалась комплексна оцінка гармонійного розвитку сім'ї, оцінка її духовного розвитку, стан забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у власній родині тощо. У сукупності отримані дані дозволяли більш цілеспрямовано здійснювати процес формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї в кожному окремому випадку, враховуючи особливості укладу сім'ї та інші вищезазначені обставини. Таким чином, чітка координація аудиторної та позааудиторної (самостійна робота, аналіз роботи валеологічного центру «Ельфель») діяльності майбутніх учителів основ здоров'я сприяли вирішенню поставлених завдань дослідження.

Перевірка ефективності методики формування професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї здійснена на етапі підсумкового контролю (після формувального експерименту) показала помітні переваги експериментальної групи над контрольною. Так, за *змістовним критерієм* встановлено, що в контрольній групі на етапі підсумкового контролю (порівняно з вихідним контролем – констатувальний експеримент) відбулось збільшення кількості респондентів на 4,1 %, в яких було встановлено високий рівень. В експериментальній групі відбулись значно помітніші позитивні зрушення зокрема, кількість студентів з високим рівнем збільшилась на 14,2 % (що на 10,1 % вище, ніж приріст в контрольній групі). Зменшення кількості

студентів, в яких було встановлено низький рівень в контрольній групі, відбувалося на 13,6 %. В експериментальній групі таке зменшення відбулося на 56,2 %, що помітно більше, ніж в контрольній групі.

Кількість майбутніх учителів основ здоров'я, що набули високого рівня за *технологічним критерієм* у контрольній групі становила 4,9 %, у експериментальній їх чисельність по закінченню формувального експерименту трохи перевищувала 18,2 %. Ще помітніші відмінності між контрольною та експериментальною групами зафіксовано стосовно низького рівня, в експериментальній групі – 22,3 %, в контрольній групі – 63,4 %.

Кількість майбутніх учителів основ здоров'я в контрольній групі (за *ціннісно-мотиваційним критерієм*), які набули високого рівня, збільшилася на 4,9 %. В експериментальній групі позитивні зміни відбулися значно переконливіше. Збільшення кількості студентів, які сягнули високого рівня в експериментальній групі відмічено трохи більше вісімнадцяти відсотків (18,3 %), що втричі більше, ніж в контрольній групі. Зменшення кількості майбутніх учителів основ здоров'я в контрольній групі, в яких відмічався низький рівень, відбулося на 19,2 %, в експериментальній групі їх зменшення спостерігалось на 32 %, що майже вдвічі більше, ніж в контрольній групі. Подібні відмінності у отриманих результатах фіксуємо й стосовно *емоційно-вольового критерію*. У експериментальній групі кількість студентів, які набули високого рівня за даним критерієм, збільшилась на 19,4 %, що на 15,1 % більше, ніж в контрольній групі. На 35,7 % відбулося зменшення чисельності майбутніх учителів основ здоров'я, які мали низький рівень сформованості емоційно-вольового критерію в експериментальній групі порівняно з контрольною групою. Різницю між показниками на початку та по завершенню експерименту представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї контрольної і експериментальної груп на етапі вихідного та підсумкового контролю (%)

Компонент	Критерій	Показники	Різниця між показниками на початку та по завершенню експерименту	
			К	Е
Когнітивний компонент	Змістовний критерій	Високий	+ 4,1	+ 14,2
		Середній	+ 9,5	+ 42
		Низький	- 13,6	- 56,2
Процесуальний компонент	Технологічний критерій	Високий	+ 2,1	+ 15,3
		Середній	+ 2,7	+ 30,5
		Низький	- 4,8	- 45,8
Аксіологічний компонент	Ціннісно-мотиваційний критерій	Високий	+ 4,9	+ 18,3
		Середній	+ 10,5	+ 13,7
		Низький	- 19,2	- 32
Особистісний компонент	Емоційно-вольовий критерій	Високий	+ 4,3	+ 19,4
		Середній	+ 14,9	+ 35,5
		Низький	- 19,2	- 54,9

Використання критерію λ Колмогорова-Смирнова підтвердило, що відмінності між розподілами контрольних та експериментальних груп після експерименту є статистично значущі. Таким чином, наявність позитивної динаміки сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї за усіма критеріями свідчить про ефективність впровадженої методики.

Проведеним дослідженням підтверджено основні положення висунутої гіпотези й на її підставі сформульовано **висновки** відповідно до поставлених завдань:

1. Проблема здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї знайшла відображення в теорії і практиці видатних педагогів минулого (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, П. Лесгафт, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.). У сучасній науковій думці аспекти формування здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї вивчається частково, епізодично та незнайшло глибинних досліджень. Аналіз сучасної наукової літератури засвідчив, що нині більш розробленими є близькі до теми нашого дослідження наукові ракурси в контексті формування здорового способу життя й культури здоров'я й екологічного виховання учнів різного віку, а також студентів ВНЗ. Переважно в галузі соціальних наук вивчаються питання взаємодії з сім'ями. Між тим, питанню формування здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї майже не приділяється уваги вітчизняними науковцями.

2. Визначено сутність поняття професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, яку ми розглядаємо як якісне утворення особистості студента, що розкривається через сформованість у нього еколого-валеологічних цінностей, мотивів, потреб, стійких позицій, які є спонукальною силою щодо виховання в учнів аксіологічного мислення, здоров'яформуючої та здоров'ятворчої поведінки в контексті власного здоров'я і здоров'я оточуючих, навколишнього середовища, а також відповідних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення цього процесу у взаємодії з родинним колом учня з використанням усього його потенціалу та можливостей.

Компонентами професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї є: *аксіологічний* (передбачає сформованість у студентів ціннісного ставлення до власного здоров'я, а також усвідомлення цінності залучення учнів до ведення здорового способу життя); *когнітивний* (включає в собі змістовну частину професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, зокрема наявність необхідних знань з питань еколого-валеологічного виховання та навчання дітей в межах родини); *процесуальний* (передбачає передусім наявність у майбутніх учителів основ здоров'я проєктивних умінь з питань створення у кожній родині конкретного учня валеомікроклімату, який передбачає виконання на практиці усіма членами сім'ї оздоровчих методик, технологій, індивідуальної оздоровчої системи тощо); *особистісний* (включає прагнення кожного з майбутніх учителів основ здоров'я до самооздоровлення з метою збереження та зміцнення власного здоров'я та надання прикладу у валеоповедінці

власним дітям, а також прагнення здоров'ятворчості у контексті формування валеолоповедінки усіх членів родини учня).

3. Науково обґрунтовано методику професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, реалізація якої відбувається в три етапи (підготовчий, основний, заключний), зокрема через впровадження в навчальний процес спецкурсу «Здоров'язбережувальна діяльності у взаємодії школи та сім'ї». Презентована дисципліна спрямована на формування в студентів усвідомлення значущості процесу еколого-валеологічного виховання дітей в сім'ї, озброєння фундаментальними знаннями та практичними вміннями із забезпечення здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї, зокрема ознайомлення з основними поняттями в зазначеному контексті, формування прагнення бути прикладом для своїх вихованців щодо власної валеоповедінки та вироблення мотивації стосовно прийняття безпосередньої участі у екологічних та оздоровчих заходах з учнями). Викладання тем спецкурсу відбувалося за допомогою переважно активних та інтерактивних (неімітаційних та імітаційних) форм і методів навчання (I етап – лекція-дискусія, проблемна лекція-бесіда, лекції-мозковий штурм, круглий стіл, метод проблемних завдань, еколого-психологічний тренінг, кейс-метод тощо; II етап – лекції з аналізом конкретної ситуації, лекція-провокація, ділова гра, технологічний практикум, метод моделювання і розігрування конкретної сюжетної ситуації за ролями, метод проектів тощо; III етап – дослідницькі семінари, тренінги, виконання творчих завдань); виконання студентами в процесі аудиторної та позааудиторної самостійної роботи творчо-дослідних завдань в контексті еколого-валеологічного виховання дітей у сім'ї тощо.

4. Визначено критерії сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї: ціннісно-мотиваційний, змістовний, емоційно-вольовий, діяльнісний.

Ціннісно-мотиваційний критерій передбачає наявність ціннісного ставлення до навколишнього середовища, власного здоров'я та здоров'я учнів та усіх членів його родини, а також усвідомлення значущості здійснення процесу еколого-валеологічного виховання та навчання власних дітей взаємодії школи та сім'ї. *Змістовний критерій* визначається шляхом трьох блоків знань з еколого-валеологічного виховання дітей в сім'ї. *Технологічний критерій* передбачає сукупність необхідних умінь (гностичні, проєктивні, конструктивні, організаційні, комунікативні) з питань забезпечення процесу еколого-валеологічного виховання у взаємодії школи та сім'ї. *Емоційно-вольовий критерій* заявлений наявністю у студентів прагнення бути прикладом для своїх вихованців щодо власної валеоповедінки, а також безпосередньою участю у екологічних та оздоровчих заходах у взаємодії школи та сім'ї.

Визначення діагностичного інструментарію, зокрема критеріїв, показників, рівнів, а також використання емпіричних методів дослідження (педагогічне спостереження, анкетування й тестування, бесіди, опитування) сприяло визначенню рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї на вихідному (констатувальний експеримент) та підсумковому етапі (завершення формувального

експерименту), здійсненню порівняльного аналізу отриманих результатів між контрольною та експериментальною групами на першому та другому зрізах, а також аналізу змін (в обох групах) в динаміці. Співставлення результатів діагностики рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я (за допомогою критерію λ Колмогорова-Смирнова) до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї проведений на етапі підсумкового контролю дозволив встановити позитивну динаміку змін у студентів експериментальної групи й засвідчив суттєві переваги показників високого рівня сформованості компонентів відповідної професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я над аналогічними показниками в студентів контрольної групи, що у свою чергу, дозволило дійти висновку про ефективність впровадженої методики.

Здійснене дослідження не претендує на вирішення всіх питань, пов'язаних із формуванням професійної готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї. Перспективи подальших наукових пошуків ми вбачаємо у впровадженні аналогічної теорії в контексті післядипломної освіти, удосконалення змістовної та дидактичної її складових тощо.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації:

2.

1. Єлізарова С. В. Формирование осознанных отношений в семье / С. В. Єлізарова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2008. – Вип. № 818. – С. 67–78.

2. Єлізарова С. В. Мера как аспект формирования гармонии в семье / С. В. Єлізарова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2009. – Вип. № 862. – С. 59–64.

3. Єлізарова С. В. Осознанное отношение к слову – как фактор формирования гармоничных семейных отношений / С. В. Єлізарова, В. Г. Гончаренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2010. – Вип. № 923. – С. 81–86.

4. Єлізарова С. В. Вплив духовного удосконалення на здоров'я сім'ї і сімейні стосунки / С. В. Єлізарова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., – 2011. – Вип. № 951. – С. 31–35.

5. Єлізарова С. В. Значення еколого-валеологічної компетентності у формуванні здоров'язбережувального середовища сім'ї / С. В. Єлізарова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна валеологія: сучасність і майбутнє. – 2012. – Вип. № 13. – С. 72–76.

6. Єлізарова С. В. Эколого-валеологическая компетентность родителей приоритетное направление в формировании и сохранении здоровья детей / С. В. Єлізарова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів, – 2012. – Вип. № 98. (Том II). – С. 47–51.

7. Єлізарова С. В. Воспитание эколого-валеологической компетентности родителей как основы здоровьесберегающей среды семьи / М. С. Гончаренко, С. В. Єлізарова // Международная академия наук педагогического образования:

Физическая культура в личностно-профессиональном развитии студента и его образе жизни. Научные труды. – М. : Международная академия наук педагогического образования, 2013. – С. 42–47.

8. Єлізарова С. В. Implementation and efficiency analysis of ecological-valeological competence formation techniques among students / С. В. Єлізарова // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. пр. – Х. : Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2014. – Вип. № 43. – С. 93–101.

2. Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Єлізарова С. В. Валеологические аспекты формирования здоровых семейных отношений / С. В. Єлізарова // Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріал. VII наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 3-5 квітня 2008 р.) – Х., 2008. – С. 111–119.

10. Єлізарова С. В. Мера как аспект формирования гармонии в семье / С. В. Єлізарова // Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 2-5 квітня 2009 р.) – Х., 2009. – С. 71–79.

11. Єлізарова С. В. Осознанное отношение к слову – как фактор формирования гармоничных семейных отношений / С. В. Єлізарова // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали VIII наук.-практ. конф. з педагогіки та психології (Харків, 8-10 квітня 2010 р.) – Х., 2010. – С. 47–52.

12. Єлізарова С. В. Творческий подход в осуществлении эколого-валеологической компетентности родителей / С. В. Єлізарова // Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку : матеріали VII наук.-практ. інтернет конф. (Харків, 10-11 квітня 2014 р.) – Х., 2014. – С. 54–55.

АНОТАЦІЇ

Єлізарова С. В. Формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна МОН України, Харків, 2016.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування готовності майбутніх учителів основ здоров'я до здоров'язбережувальної діяльності у взаємодії школи та сім'ї.

У дисертації з'ясовано суть поняття «валеологічна компетентність студента педагогічної спеціальності», схарактеризовано зміст структурних компонентів валеологічної компетентності студента педагогічної спеціальності, розкрито можливості позааудиторної виховної роботи викладача університету у формуванні валеологічної компетентності майбутніх учителів. Науково обґрунтовано структурно-функціональну модель формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету. Схарактеризовано

педагогічні умови формування валеологічної компетентності студентів у позааудиторній виховній роботі університету (удосконалення змісту валеопедагогічної підготовки майбутніх учителів; забезпечення методичної та практичної підготовки щодо застосування в майбутній професійній діяльності оздоровчих технологій зі спрямуванням на різні аспекти здоров'я; формування у студентів мотивації до власного оздоровлення у тісному взаємозв'язку з духовним розвитком та забезпечення валеосвідченості майбутніх вихованців).

Ключові слова: студенти, валеологічна компетентність, позааудиторна виховна робота університету, формування, майбутні учителі.

Елизарова С. В. Формирование готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (физическая культура, основы здоровья). – Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина МОН Украины, Харьков, 2016.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи.

В работе осуществлен ретроспективный анализ трудов выдающихся педагогов в вопросах обеспечения здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи. Проанализированы нормативно-правовые документы в контексте воспитания здоровых детей в среднеобразовательных учебных заведениях во взаимодействии с семьей ребенка.

В диссертации на основе изучения современных научных трудов раскрыта сущность профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи, охарактеризовано содержание ее структурных компонентов: аксиологический (предполагает наличие ценностного отношения к собственному здоровью и здоровью будущих воспитанников), когнитивный (предусматривает наличие совокупности необходимых знаний в контексте здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи), процессуальный (вмещает в себя комплекс практических умений применения оздоровительных технологий, методик и систем, а также методических умений в аспекте сохранения и укрепления здоровья учащихся в тесной взаимосвязи школы и семьи), личностный (предполагает проявление здоровьетворчества, демонстрации собственного примера самооздоровления).

На основе структурных компонентов определены критерии (ценностно-мотивационный, содержательный, технологический, эмоциональной-волевой критерии), показатели и уровни (высокий, средний, низкий) сформированности профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи.

Научно обосновано и внедрено в практику подготовки студентов специальности «Здоровье человека» методику формирования у будущих учителей основ здоровья

профессиональной готовности к здоровьезберегающей деятельности у взаимодействии школы и семьи. Практическое внедрение методики осуществлялось в три этапа (подготовительный, основной, заключительный). На каждом этапе формирующего эксперимента решались специфические задачи, направленные на обеспечение процесса формирования профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи.

Содержательная составляющая подготовки будущих учителей основ здоровья в контексте формирования у них профессиональной готовности к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи предусматривала разработку и внедрение спецкурса «Здоровьезберегающая деятельность во взаимодействии школы и семьи».

Обеспечение эффективности овладения в ходе изучения спецкурса необходимым объемом знаний и умений студентов в контексте здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи осуществлялось путем использования интерактивных форм и методов обучения. На первом этапе изучение учебного материала осуществлялось при помощи таких форм и методов обучения как: лекция-дискуссия, проблемная лекция-беседа, лекция мозговой штурм, круглый стол, метод проблемных задач, эколого-педагогический тренинг, кейс-метод и др. На втором этапе использовались не имитационные и имитационные методы обучения (лекция с анализом конкретной ситуации, лекция-провокация, деловая игра, технологический практикум, метод моделирования и разыгрывания конкретной сюжетной ситуации в ролях, метод проектов). На третьем этапе формирование профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи осуществлялось преимущественно путем выполнения студентами творческо-исследовательских задач и их обсуждения в виде экспрес-конференций.

Важное значение в формировании профессиональной готовности будущих учителей основ здоровья к здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи занимает организация аудиторной и внеаудиторной самостоятельной работы студентов. В ходе аудиторной самостоятельной работы огромное значение уделялось выполнению студентами творческих и исследовательских заданий, разрешению проблемных ситуаций, написанию сочинений-размышлений в контексте вопросов здоровьезберегающей деятельности во взаимодействии школы и семьи; применению научно обоснованных оздоровительных технологий, методик и систем с направленностью на сохранение и укрепление здоровья в духовном, психическом и физическом аспектах. В рамках внеаудиторной самостоятельной деятельности будущие учителя посещали психологический центр «Эльфель», в ходе которого они познакомились с разными аспектами построения здоровых семейных взаимоотношений, вопросами взаимодействия с семьей ребенка в контексте организации здоровьезберегающей деятельности в русле семьи и т.д.

Ключевые слова: студенты, здоровьезберегающая деятельность, семья, формирование, будущие учителя основ здоровья, профессиональная готовность.

Elizarova S. V. Formation of readiness of future teachers of bases of health to health espiriualidad activity in the interaction of school and family. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences , specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Physical Education, Rudiments of Health). – V. N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of the formation of readiness of future teachers of bases of health to health espiriualidad activity in the interaction of school and family.

In the dissertation it is clarified the notion of «professional readiness of future teachers of bases of health to health espiriualidad activity in the interaction of school and family», characterized the contents of the structural components of professional readiness of future teachers of bases of health to health espiriualidad activity in the interaction of school and family, disclouse the potentialities of classroom and extracurricular independent work in the context of formation of readiness of future teachers of bases of health to health espiriualidad activity in the interaction of school and family. Scientific evaluation method of formation of the readiness of future teachers of bases of health to health espiriualidad activity in the interaction of school and family.

Keywords: students, health espiriualidad activity, family, general educational institutions, formation, future teachers of bases of health, professional readiness.